Lietas Nr. C27163011
Lietas arhīva Nr. CA-0650-16/30

SPRIEDUMS
Latvijas Republikas vārdā

Rīgā, 2016.gada 16.maijā

Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija šādā sastāvā:
tiesas sēdes priekšsēdētāja tiesnese I.Ošiņa
tiesneši O.Blūmfelde, V.Vazdiķis
ar tiesas sēžu sekretāri N.Pustovalovu,

piedaloties prasītāja /pers. B/ pilnvarotajam pārstāvim zvērinātam advokātam Rolandam Bortaščenokam un atbildētājas Tieslietu ministrijas pilnvarotajam pārstāvim /pers. C/,

2016.gada 2.maijā izskatīja atklātā tiesas sēdē Rīgā, Brīvības bulvārī 34 civillietu /pers. B/ prasībā pret Latvijas Republiku Tieslietu ministrijas personā par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu, sakarā ar /pers. B/ apelācijas sūdzību par Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2012.gada 7.februāra spriedumu.

Aprakstošā daļa.

2011.gada 4.aprīlī /pers. B/ cēlis tiesā prasību pret Latvijas Republiku Tieslietu ministrijas personā lūdzot piedzīt morālā kaitējuma atlīdzību LVL 50 000 (kas atbilst EUR 71 143,59). Prasība pamatota ar Latvijas Republikas Satversmes 92.pantu un Civillikuma 1635.pantu.

2011.gada 10.maijā tiesā saņemti atbildētājas Tieslietu ministrijas paskaidrojumi, kuros norāda, ka prasību par kaitējuma atlīdzību neatzīst un lūdz noraidīt kā nepamatotu, prasība ir celta pret nepareizo atbildētāju.

Ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2012.gada 7.februāra spriedumu pers B prasība noraidīta pilnībā.

Pirmās instances tiesa konstatējusi, ka radies likuma „Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu" 2.panta 2.punktā noteiktais zaudējumu atlīdzināšanas tiesiskais pamats, kad persona, kura tika apsūdzēta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu attiecīgajā kriminālprocesā, ir tiesīga prasīt zaudējumu atlīdzināšanu, kā arī nemantisko zaudējumu atlīdzināšanu, saskaņā ar šī likuma normām. Saskaņā ar minētā likuma 5.panta trešo daļu, personai ir tiesības celt prasību par tāda morālā kaitējuma atlīdzināšanu, kas radies izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā. Sistēmiski interpretējot iepriekšminētā likuma 5.panta trešo daļu, 7.panta pirmo daļu un 9.pantu, redzams, ka prasība par mantisko un nemantisko zaudējumu atlīdzināšanu ceļama pret valsti tās institūcijas personā, kas saskaņā ar likumu ir tiesīga pieņemt lēmumu par zaudējumu atlīdzību, proti, pret Ģenerālprokuratūru. Saskaņā ar likuma „Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu" 9.pantu, zaudējumu atlīdzību izmaksā no valsts budžeta speciāli šiem mērķiem paredzētajiem līdzekļiem.

Pirmās instances tiesa secinājusi, ka prasītājam nav tiesību prasīt morālā kaitējuma atlīdzināšanu no Latvijas valsts Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas personā, atbildētājas vainas pakāpe, tai skaitā ļauns nolūks kā tīšs kaitējums, uz prasībā celtā pamata un priekšmeta lietā Civillikuma izpratnē, nav konstatējami.

Tiesa norādījusi, ka, attiecībā uz prasītāja norādīto atbildētāju lietā, speciālā likuma noteikumi ierobežo vispārējo tiesību normu – Civillikuma 1635.panta, piemērošanu civilprasības kārtībā.

Attiecībā uz Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūru likumdevējs noteicis to kā speciālu tiesību subjektu ar to tiesībām, pienākumiem un to darbību speciālā likuma ietvaros. Tiesa norādījusi, ka civilprocesā tiesa nevar izvērtēt kriminālprocesā veikto darbību vai bezdarbību tiesiskumu, kā arī izejot no tā noteikt valsts iestāžu vainu Civillikuma izpratnē.

Iespējamu tiesību aizskārumu un pieļautu pārkāpumu novēršanai, likumdevējs devis regulējumu ar speciālo likumu „Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu", kas garantē prasītājam tiesības un to izlietojumu uz prasībā norādītā pamata.

Pirmās instances tiesa norādījusi, ka, saskaņā ar Civillikuma 1635.panta trešo daļu, pēc prasības pamata un priekšmeta pieprasītais morālais kaitējums prasītājam kā cietušajam ir jāpierāda.

Morālais kaitējums atlīdzināms no valsts budžeta. Speciālais likums („Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu") nodala to subjektu, kurš atlīdzina morālo kaitējumu likumā tieši noteiktajos gadījumos un ir kā atbildētājs lietā. Pirmās instances tiesa atzinusi, ka šajā gadījumā atbildētājs speciālā likumā noteiktajā gadījumā nevar būt Latvijas Republikas Tieslietu ministrija.

Par Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2012.gada 7.februāra spriedumu prasītājs iesniedza apelācijas sūdzību, pārsūdzot spriedumu pilnā apmērā.

Apelācijas sūdzībā norādīts, ka laika posmā no 2001.gada 24.oktobra līdz 2004.gada 13.oktobrim, prasītājs ir nepamatoti turēts apcietinājumā.

Kopumā krimināllieta ir ilgusi vairāk kā sešus gadus, šai laikā prasītājam ir bijuši piemēroti drošības līdzekļi un viņš nepamatoti ir bijis apsūdzētā statusā.

Prasītājs uzskata, ka viņa atrašanās apcietinājumā pirmstiesas un tiesas izmeklēšanas laikā bija pārāk ilga, kā arī pati tiesvedība kopumā vērtējama kā nesamērīgi gara un tajā pieņemtie lēmumi par drošības līdzekļa - apcietinājuma - saglabāšanu nepamatoti.

Prasītājs norāda, ka pirmās instances tiesa pamatoti konstatējusi, ka ir noticis prasītāja tiesību aizskārums, kas radījis morālo kaitējumu, kas savukārt dod tiesības prasīt atbilstīgu atlīdzinājumu. Tiesas pienākums, kas izskata lietu, ir paturēt prātā, ka krimināllieta pēc būtības tiesā vēl nav izskatīta un ka jebkuras šaubas par konstatētajiem apstākļiem tulkojamas par labu tiesājamajam. Tiesa pilnībā ignorēja nevainīguma prezumpcijas principa mērķi izslēgt jebkuru apsūdzošu pieeju lietas izskatīšanā.

Trīs gadu laikā, ko prasītājs pavadījis apcietinājumā, viņš ir neskaitāmas reizes vērsies tiesā ar lūgumiem un sūdzībām mainīt piemēroto drošības līdzekli uz citu, kas nav saistīts ar brīvības atņemšanu, tomēr vienmēr tika saņemts atteikums, bez tiesību normām atbilstoša pamatojuma.

Prasītājs uzskata, ka tiesas rīcības rezultātā, ilgstoši iesaistot viņu krimināllietā un nepamatoti turot apcietinājumā, prasītājam ir radies morālais kaitējums 50 000 latu apmērā.

Pirmās instances tiesa spriedumā pamatoti konstatējusi, ka prasība ir celta pret Latvijas Republiku, taču kļūdaini uzskatījusi, ka lietā pieaicināts nepareizais atbildētāja pārstāvis. Turklāt, tiesas ieskatā, nepareiza atbildētāja pārstāvja nozīmēšana nav pamats prasības noraidīšanai, bet gan pareizā atbildētāja pārstāvja uzaicināšanai.

Uzskata, ka tiesa kļūdaini norādījusi, ka sistēmiski interpretējot likuma "Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu" 5.panta trešo daļu, 7.panta pirmo daļu un 9.pantu, prasība būtu ceļama pret Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūru, kā iestādi, kas saskaņā ar likumu ir tiesīga pieņemt lēmumu par zaudējumu atlīdzību.

Tieši tiesas nelikumīgu un nepamatotu lēmumu (par drošības līdzekļa piemērošanu (negrozīšanu)) dēļ prasītājam ir radies morālais kaitējums. Ņemot vērā to, ka prasība ir celta par morālo kaitējumu, ko radījusi tiesa, pieņemot nelikumīgu un nepamatotu nolēmumu, prasībā par šī kaitējuma atlīdzināšanu atbildētājs ir valsts, Latvijas Republika, kuru pārstāv attiecīgās nozares vadošā iestāde - Tieslietu ministrija.

Pirmās instances tiesas norāde uz likuma "Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu" 7.panta noteikumu piemērošanu attiecībā uz atbildētāja noteikšanu nav uzskatāma par pamatotu, jo tie regulē zaudējumu atlīdzināšanu uz iesnieguma pamata administratīvajā procesā. Bet šī panta pirmās daļas 1.punkts ir tiešs apliecinājums tam, ka tiesas radītā kaitējuma atlīdzināšanas gadījumā atbildīgā iestāde, kas pārstāv Latvijas Republiku ir Tieslietu ministrija.

2012.gada 20.maijā atbildētāja iesniegusi paskaidrojumus par apelācijas sūdzību, norādot, ka prasību un apelācijas sūdzību neatzīst; uzskata, ka pirmās instances tiesa taisījusi pareizu spriedumu, secinot, ka prasītāja prasība nav pamatota un pierādīta, jo prasība ir celta pret atbildētāju, kurš nav tiesīgs šajā lietā pārstāvēt Latvijas Republiku.

Prasītājs nodarīto morālo kaitējumu saista ar Latvijas Republikas Organizētās noziedzības un citu nozaru specializētās prokuratūras prokurora pieņemto lēmumu par kriminālvajāšanas izbeigšanu pret prasītāju pirmstiesas kriminālprocesā, un šajā kriminālprocesā nepamatoti piemēroto drošības līdzekli – apcietinājumu no 2001.gada 24.oktobra līdz 2004.gada 13.oktobrim.

Prasītājs, pamatojot savu prasījumu uz vispārīgo tiesību normu (Civillikuma 1635.pantu), nevar apiet kārtību, kādu noteicis likumdevējs ar speciālo likumu – Zaudējumu atlīdzināšanas likumu. Ministrija, lietās par morālā kaitējuma, kas nodarīts ar izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgu vai nepamatotu rīcību, atlīdzināšanu, kā atbildētājs Latvijas valsti pārstāv tikai tajos gadījumos, kad prasījums par morālā kaitējuma atlīdzību ir pamatots ar Zaudējumu atlīdzināšanas likumu, un persona ir attaisnota ar tiesas nolēmumu (Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 7.panta pirmās daļas 2.punkts). Tā kā normatīvajos aktos ministrijai nav pilnvarojuma pārstāvēt valsts intereses tiesā prasījumos, kas izriet ārpus Zaudējumu atlīdzināšanas likumā norādītajiem zaudējumu atlīdzināšanas tiesiskajiem pamatiem un gadījumiem, Tieslietu ministrija nevar Latvijas Republiku šajā lietā pārstāvēt kā atbildētājs.

Atbildētāja uzskata, ka gan gadījumā, kad tiek atlīdzināti mantiskie zaudējumi uz iesnieguma pamata administratīvajā procesā, gan ceļot civilprasību tiesā, pamatojoties uz Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 5.panta trešo daļu, jāvadās no kriminālprocesu noslēdzošā nolēmuma gan kā zaudējumu atlīdzināšanas tiesiskā pamata iesnieguma iesniegšanai, gan prasības celšanai.

Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2012.gada 17.oktobra spriedumu prasība noraidīta.

Ar Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015.gada 2.novembra spriedumu nospriests apelācijas instances spriedumu atcelt un nodot lietu jaunai izskatīšanai.

Spriedumā norādīts, ka lietā nav strīda, ka prasītājs laikā no 2001.gada 24.oktobra līdz 2004.gada 13.oktobrim atradies apcietinājumā.

Prasītājs savā prasības pieteikumā norādījis, ka morālais kaitējums, viņa ieskatā, radies prokuratūras un tiesas nepamatotas rīcības rezultātā, proti, viņš gandrīz trīs gadus atradies apcietinājumā un kriminālprocesa ilgums kopumā pārsniedz sešus gadus. Pirmstiesas un tiesas izmeklēšanas laikā pieņemtie lēmumi par drošības līdzekļa - apcietinājuma saglabāšanu atzīstami par nepamatotiem, bet pats kriminālprocesa ilgums vērtējams kā nesamērīgs. Minēto apstākļu dēļ prasītājam ir nodarīts morālais kaitējums, un par to ir atbildīga valsts.

Prasība celta pret Latvijas Republiku, bet Tieslietu ministrija konkrētajā lietā ir atbildētājas pusē pieaicinātā iestāde, kas lietas izskatīšanā arī īstenoja atbildētājas procesuālo

rīcībspēju.

Valsts pārvaldes iekārtas likuma 5.panta pirmā daļa *expressis verbis* noteic, ka tiešās pārvaldes iestādes pārstāv Latvijas Republiku un Latvijas Republika ir atbildīga par tiešās pārvaldes iestāžu darbību. Valsts kā sākotnējās publisko tiesību juridiskās personas struktūru veido vispirms tās orgāns (Ministru kabinets) un tā izveidotās valsts iestādes, tostarp, Tieslietu ministrija. Tādējādi visas valsts tiešās pārvaldes iestādes savā darbībā pārstāv valsti, tāpēc privāttiesiskas saistības tās iegūst nevis patstāvīgi, bet gan valsts vārdā. Prasības pieteikumā kā atbildētāja norādīta Latvijas Republika (valsts), savukārt Tieslietu ministrija ir iestāde Valsts pārvaldes likuma izpratnē, kas tai nodotās kompetences ietvaros realizē valsts tiesībspēju un rīcībspēju.

Tiesa atsaukusies uz likuma „Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu" 7.panta pirmo daļu, kas regulē mantisko zaudējumu atlīdzināšanas gadījumus administratīvā kārtībā un kura 2.punktā noteikts, ja kriminālliet a izbeigta pirmstiesas izmeklēšanas stadijā, personai ar rakstveida iesniegumu jāvēršas Ģenerālprokuratūrā. Ievērojot to, ka krimināllietā galīgo lēmumu pieņēmusi prokuratūras iestāde, tiesa uzskatījusi, ka Tieslietu ministrija nav kompetenta pārstāvēt Latvijas Republiku šajā lietā. Šādam tiesas secinājumam Civillietu departaments nevar piekrist.

Nemantisko zaudējumu atlīdzināšanu reglamentē minētā likuma 5.pants, un attiecībā

par morālā kaitējuma atlīdzināšanu, kas radies izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā, šā panta trešajā daļā noteikts vienīgi tas, ka prasība izskatāma tiesā civilprasības kārtībā. Proti, valsts nav noteikusi, kas pārstāv tās intereses, izskatot attiecīgas prasības. Tas nozīmē, ka tiesām pašām ir jāizšķir, vai valsti kā atbildētāju pārstāvoša valsts institūcija akceptējama kā lietas dalībniece (*sk. Senāta 2010.gada 24.novembra spriedumu lietā Nr. SKC-233*). Norādot, ka prasītājs nav pierādījis Tieslietu ministrijas vainu savu prasījumu pamatojumā, Tieslietu ministrijas nosaukšanu atbildētājas statusā tiesa nav izpratusi. No lietas materiāliem izriet, ka Tieslietu ministrija netiek uzskatīta par vainīgu kādu

tai piekrītošu funkciju neizpildē attiecībā pret prasītāju un kaitējuma nodarīšanu, bet kā atbildētāja tā ir norādīta kā savas darbības profilam visatbilstošākā, kas konkrētajā situācijā varētu pārstāvēt valsti. Ņemot vērā prasību pamatojošos apstākļus Civillietu departaments uzskata, ka valsts interešu pārstāvībai Tieslietu ministrijas nosaukšana konkrētajā gadījumā būtu atzīstama par pareizu izvēli. Valsts kā juridiskas personas nevēlēšanās vai nespēja tās iekšienē atrisināt savas pārstāvības jautājumu nevar ietekmēt privātpersonas tiesības uz viņai pienākošos morālā kaitējuma atlīdzību (*sk. Senāta 2012.gada 29.augusta spriedumu lietā Nr. SKC-459*). Turklāt Tieslietu ministrija, uzskatīdama, ka lietā atbildētājas pusē jābūt Ģenerālprokuratūrai, kā redzams no tiesas sēdes protokola, pirmās instances tiesā nav izmantojusi savas tiesības lūgt tiesu pieaicināt šajā lietā atbildētājas pusē Ģenerālprokuratūru.

Latvijas Republikas Satversmes 92.panta trešais teikums noteic, ka nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Satversmes tiesa norādījusi, ka šī tiesību norma ir piemērojama tieši un nepastarpināti un neparedz, ka tās konkretizēšanai nepieciešams īpašs likums. Šāda likuma neesamība ir saistāma ar Satversmes 92.panta trešā teikuma tiešas piemērošanas iespēju un nevar būt iemesls atteikumam pieņemt indivīda prasību par atlīdzinājuma piedziņu (*sk. Satversmes tiesas 2001.gada 5.decembra spriedumu lietā Nr. 2001-07- 0103*).

Civillietu departaments piekritis kasācijas sūdzības argumentam, ka tiesas secinājumi ir vērsti uz valsti pārstāvošās iestādes vainojamības morālā kaitējuma nodarīšanā noskaidrošanu, nesaistot to ar valsts atbildību kontekstā ar personas pamattiesību ievērošanu, kas rada Satversmes 92.pantā noteikto pienākumu sniegt atbilstīgu atlīdzinājumu. Minētā iemesla dēļ ir nepareizs tiesas atzinums par prasības noraidīšanu, tādēļ, ka prasība celta, tiesas ieskatā, pret nepareizo atbildētāju.

Tiesas sēdē prasītāja pilnvarotais pārstāvis zvērināts advokāts Rolands Bortaščenoks prasību un apelācijas sūdzību par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu uzturēja.

Atbildētājas pilnvarotais pārstāvis /pers. C/ prasību un apelācijas sūdzību neatzina prasības pieteikumā norādītajā apmērā. Norādīja, ka vadoties no Augstākās tiesas apkopojuma lietās par morālo kaitējumu, Tieslietu ministrija atzīst morālā kaitējuma nodarīšanas faktu lietās, kurās personai tikusi uzrādīta nepamatota apsūdzība. Nosakot morālā kaitējuma summas apmēru jāvadās no Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma, tiesu prakses un nelabvēlīgajām sekām, ko nodarījis kriminālprocess personai. Konkrētajā civillietā vērā ņemams ir fakts, ka prasītājs tika apsūdzēts sevišķi smaga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, ka gandrīz trīs gadus atradās apcietinājumā, bez tam ar pirmās instances tiesas spriedumu tika atzīts par vainīgu. Būtu vērā ņemams apstāklis par publikācijām masu medijos, tomēr prasītājs lietā nav iesniedzis pierādījumus, kas to apliecinātu, līdz ar to šis apstāklis atzīstams par nepierādītu. Ja tiesa konstatē cēloņsakarību starp kriminālprocesu un prasītāja uzvārda maiņu, tas arī šis apstāklis būtu ņemams vērā.

Motīvu daļa.

Noklausījusies lietas dalībnieku paskaidrojumus tiesas sēdē un pārbaudījusi apelācijas sūdzības motīvus kopsakarā ar rakstveida pierādījumiem, Civillietu tiesas kolēģija atzīst, ka prasība un apelācijas sūdzība ir apmierināma daļēji.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 426.panta pirmo daļu un 430.panta trešo daļu apelācijas instances tiesa izskata lietu pēc būtības sakarā ar apelācijas sūdzību tādā apjomā, kā lūgts šajā sūdzībā, un nepārbauda pirmās instances tiesas konstatētos faktus, ja tie nav apstrīdēti apelācijas sūdzībā.

Par pirmās instances tiesas spriedumu, ar kuru prasība noraidīta pilnībā, apelācijas sūdzību iesniedza prasītājs, pārsūdzot spriedumu pilnā apmērā.

Ar Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015.gada 2.novembra spriedumu nospriests Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2012.gada 17.oktobra spriedumu, ar kuru prasība noraidīta pilnībā, atcelt un nodot lietu jaunai izskatīšanai, norādot, ka nepareizs ir tiesas atzinums par prasības noraidīšanu, tādēļ, ka prasība celta, tiesas ieskatā, pret neīsto atbildētāju. Civillietu departaments norādījis, ka Tieslietu ministrijas kā atbildētājas nosaukšana konkrētajā gadījumā būtu atzīstama par pareizu izvēli.

Atbilstoši Civilprocesa likuma 476.panta pirmajai daļai, likuma tulkojums, kas izteikts kasācijas instances tiesas spriedumā, ir obligāts tiesai, kas izskata lietu no jauna. Tādējādi secināms, ka prasība ir celta pret Latvijas Republiku, bet Tieslietu ministrija ir atbildētājas pusē pieaicinātā iestāde, kas īsteno valsts kā atbildētājas procesuālo rīcībspēju izskatāmajā civillietā.

Prasītājs prasību ir pamatojis ar Satversmes 92.pantu un Civillikuma 1635.pantu, norādot, ka morālais kaitējums viņam radies prokuratūras un tiesas nepamatotas rīcības rezultātā, proti, viņš gandrīz trīs gadus atradies apcietinājumā un kriminālprocesa ilgums kopumā pārsniedz sešus gadus. Pirmstiesas un tiesas izmeklēšanas laikā pieņemtie lēmumi par drošības līdzekļa apcietinājuma saglabāšanu atzīstami par nepamatotiem, bet pats kriminālprocesa ilgums vērtējams kā nesamērīgs.

Lietā nav strīda, ka prasītājs 2001.gada 24.oktobrī uz aizdomu pamata par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu pēc Krimināllikuma 88.panta pirmās daļas tika aizturēts, 2001.gada 26.oktobrī Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa viņam piemēroja drošības līdzekli – apcietinājumu.

Ar Rīgas apgabaltiesas 2003.gada 12.decembra spriedumu krimināllietā prasītājs atzīts par vainīgu pēc Krimināllikuma 88.panta pirmās daļas un 233.panta trešās daļas, sodot ar brīvības atņemšanu uz 8 gadiem.

Izskatījusi lietu apelācijas kārtībā, Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palāta 2004.gada 18.jūnijā spriedumu atcēla, nododot lietu papildu izmeklēšanas veikšanai, drošības līdzekli apcietinājumu atstājot negrozītu.

Savukārt, drošības līdzeklis – apcietinājums 2004.gada 13.oktobrī tika grozīts, nosakot policijas uzraudzību, vēlāk pret parakstu par dzīves vietas nemainīšanu.

Ar Organizētās noziedzības un citu nozaru specializētās prokuratūras prokurora 2007.gada 20.decembra lēmumu kriminālvajāšana pret prasītāju izbeigta pirmstiesas kriminālprocesā, jo viņa vainu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā pierādīt nav izdevies, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 392.panta otro daļu.

Saskaņā ar likuma „Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu" 5.panta trešo daļu, personai ir tiesības celt prasību par tāda morālā kaitējuma atlīdzināšanu, kas radies izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā. Tā izskatāma tiesā civilprasības kārtībā.

No iepriekš norādītā redzams, ka pienākums atlīdzināt morālo kaitējumu izriet no speciālā likuma, kas morālā kaitējuma atlīdzināšanu saista ar tiesību aizskārumu, kas personai radies ne tikai no izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas neatļautas (kā tas norādīts Civillikuma 1635.pantā), bet arī no nepamatotas rīcības.

Saskaņā ar likuma „Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu" 1.panta trešo daļu, izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas rīcība ir nepamatota šā likuma izpratnē, ja tās lēmums pieņemšanas brīdī ir atbildis materiālo un procesuālo tiesību normām, taču vēlāk radies šā likuma 2.pantā paredzētais zaudējumu atlīdzināšanas tiesiskais pamats.

Savukārt minētā likuma 2.panta 2.punkts paredz, ka tiesiskais pamats nodarīto zaudējumu atlīdzināšanai ir krimināllietas izbeigšana reabilitējošu apstākļu dēļ. Atbilstoši likuma 3.panta pirmās daļas 2.punktam, persona ir tiesīga prasīt zaudējumu atlīdzību gadījumā, ja tai ir piemērots drošības līdzeklis apcietinājums.

Kā redzams no lietas materiāliem, kriminālprocesā Nr.1840001801 kriminālvajāšana pret prasītāju izbeigta pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 392.panta otro daļu, kas atbilstoši Kriminālprocesa likuma 380.panta nosacījumiem, ir reabilitējoši apstākļi.

Līdz ar to atzīstams, ka prasītāja saukšana pie krimināatbildības, drošības līdzekļa apcietinājuma piemērošana un pagarināšana nepamatota rīcība likuma „Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu" 2.panta 2.punkta izpratnē, kas ir arī pamats morālā kaitējuma atlīdzināšanai atbilstoši likuma 5.panta trešajai daļai.

Pie šādiem apstākļiem valstij ir pienākums atbildēt par tiesību aizskārumu, kas prasītājam tika nodarīts sakarā ar nepamatotu saukšanu pie krimināatbildības, nepamatotas apsūdzības uzrādīšanu un apcietinājuma piemērošanu.

Juridiskajā literatūrā pausts viedoklis, ka morālais kaitējums ir prezumējams, un proti, tiek pieņemts, ka konkrēts aizskārums konkrētai personai varētu izraisīt nepamatotas ciešanas. [..] Morālā kaitējuma sekas var nolīdzināt ar noteiktu mantisku vērtību, kas nav zaudējumi. Šo mantisko pamet umu sauc par kompensāciju, sāpju naudu. *(Mag.iur.Agris Bitāns, zvērināts advokāts, „Latvijas Vēstnesim" publicēts Jurista vārds 18.09.2001.)*.

Tāpat juridiskajā literatūrā ir izteikts viedoklis, ka morālā kaitējuma nodarīšana dod tiesības cietušajam prasīt no aizskārēja mantisku atlīdzību par nodarīto morālo kaitējumu, kuras apmēru nosaka tiesa. Tiesas nolēmuma mērķis ir dot cietušajam taisnīgu apmierinājumu, vai nu atjaunojot cietušā agrāko stāvokli, tas ir, dodot tam pilnīgu atlīdzību, vai arī kompensējot vai kā citādi nolīdzinot (izlabojot) morālo (nemantisko) kaitējumu *(Sinaiskis V. Latvijas civiltiesību apskats. Rīga, Tiesiskās informācijas centrs, 1996, 147.lpp.)*.

Civillietu tiesas kolēģija norāda, ka konkrētajā gadījumā neviena tiesību norma skaidri nenosaka morālā kaitējuma atlīdzības apmēru, līdz ar to situācijā, kad atbildētāja ir Latvijas Republikas Tieslietu ministrija kā tiešās pārvaldes iestāde, kas uz Valsts pārvaldes iekārtas likuma 5.panta pirmās daļas pamata pārstāv Latvijas valsti, Civillietu tiesas kolēģija atzīst, ka saskaņā ar Civilprocesa likuma 5.panta piekto daļu, nosakot morālā kaitējuma atlīdzības apmēru, ir jāvadās pēc kritērijiem, kas noteikti Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 14.pantā. Bez tam saskaņā ar Civillikuma 5.pantu atlīdzības apmērs nosakāms pēc tiesas ieskata, vadoties pēc taisnības apziņas un vispārīgiem tiesību principiem.

Līdzīga atziņa pausta Augstākās tiesas 2012.gada 29.maija spriedumā lietā Nr.SKC-651/2012, kur norādīts, ka zaudējumu atlīdzināšanas likuma mērķis ir atlīdzināt personām zaudējumus, kurus nodarījusi izziņas iestāde, prokuratūra vai tiesa ar nelikumīgu vai nepamatotu rīcību. Šajā likumā, kā jau iepriekš norādīts, nav noteikti atlīdzināmo nemantisko zaudējumu apmēri. Savukārt Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma mērķis ir atlīdzināt zaudējumus, ko nodarījušas valsts pārvaldes iestādes un šā likuma 14.pantā paredzēti dažādi atlīdzības apmēri, turklāt paredzot, ka ņemams vērā aizskarto tiesību un ar likumu aizsargāto interešu nozīmīgums, konkrētā aizskāruma smagums un citi būtiski apstākļi. Nav strīda par to, ka abi minētie likumi nosaka valsts atbildību par šajos likumos norādīto institūciju un iestāžu nelikumīgu vai nepamatotu rīcību, kas var izpausties dažādi. Tātad likumdevējs, nosakot valsts atbildību, vienā gadījumā ir arī noteicis zaudējumu atlīdzināšanas kritērijus un apmērus, bet otrā gadījumā likumā tas nav ietverts. Taču jāņem vērā, ka gan izpildvara, gan tiesu vara ietilpst kopējā valsts varā. Līdz ar to, izskatot lietu par morālā kaitējuma kompensācijas piedziņu, bez jau iepriekš norādītajiem kritērijiem, iespējams izmantot Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likumā noteiktos atlīdzināšanas apmērus, lai atlīdzinājums būtu atbilstīgs un samērīgs *(sk. spriedumus lietās SKC-579/2009, SKC-243/2011)*.

Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 14.panta trešā daļa noteic, ka morālā kaitējuma atlīdzinājumu nosaka apmērā līdz 4268,62 *euro*. Ja nodarīts smags morālais kaitējums, atlīdzinājumu var noteikt apmērā līdz 7114,36 *euro*, bet, ja nodarīts kaitējums dzīvībai vai sevišķi smags kaitējums veselībai, maksimālais atlīdzinājuma apmērs var būt līdz 28 457,44 *euro*.

Civillietu tiesu kolēģijai nav pamata apšaubīt prasītāja norādīto, ka nepamatotas apsūdzības celšana, nepamatota saukšana pie krimināatbildības un atrašanās apcietinājumā personai radīja ciešanas un pazemojumu, stresu, baiļu, diskomforta, nomāktības sajūtu un citas negatīvas emocijas, šis fakts ir vispārzināms un tas nav jāpierāda. Tomēr lietā nav iesniegti pierādījumi, ka prasītāja pārdzīvojumi būtu saistāmi ar sevišķi smagām fiziskām ciešanām vai pastāvētu citi īpaši apstākļi, kas pamatotu prasītāja norādīto piedzenamās atlīdzības apmēru.

Lietā nav strīda, ka apsūdzība pret prasītāju ilgusi vairāk kā sešus gadus (no 2001.gada 24.oktobra līdz 2007.gada 20.decembrim), kas atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas noteiktajiem kritērijiem uzskatāms par nesamērīgi ilgu procesu. Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.panta pirmā daļa paredz ikviena tiesības uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā ar likumu noteiktā tiesā.

Turklāt par būtisku apstākli atzīstams fakts, ka prasītājs nepilnus trīs gadus (2001.gada 26.oktobra līdz 2004.gada 12.oktobrim) kriminālprocesa ietvaros atradies apcietinājumā, vēlāk piemēroti citi ar brīvības atņemšanu nesaistīti drošības līdzekļi.

Lietā nav arī iegūti pierādījumi, ka tieši prasītājs būtu vainojams lietas novilcināšanā, jo nav iegūti pierādījumi, ka prasītājs būtu traucējis izmeklēšanas un tiesas procesus.

Augstākās tiesas Civillietu departaments atzinis, ka, nosakot atlīdzinājuma apmēru, ir jāņem vērā kaitējuma raksturs, kā arī tā nodarīšanas apstākļi, tai skaitā, konkrētā aizskāruma smagums, piemēram, salīdzinot gadījumus, kad nevainīga persona tiek saukta pie krimināatbildības par kriminālpārkāpumu vai arī par smagu noziegumu, tad personai nodarītais morālais kaitējums pēdējā gadījumā būs ievērojami lielāks *(sk. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 20.jūnija spriedumu lietā Nr.SKC-0106-14)*. Līdz ar to Civillietu tiesas kolēģija norāda, ka nosakot atlīdzinājumu par morālo kaitējumu, jāņem vērā arī vai persona bijusi atzīta par vainīgu un notiesāta, jo minētais apstāklis rada papildus pārdzīvojumus un ciešanas, ja kāda no tiesu instancēm personu atzinusi par vainīgu un notiesājusi.

Tādējādi arī par būtisku Civillietu tiesas kolēģija atzīst apstākli, kas jāņem vērā nosakot kompensācijas apmēru, ka prasītājam bija izvirzīta apsūdzība sevišķi smaga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, proti, Krimināllikuma 88.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. Turklāt prasītājs ar pirmās instances spriedumu tika atzīts par vainīgu - piespriežot brīvības atņemšanu uz astoņiem gadiem, kas nepārprotami prasītājam sagādāja smagus pārdzīvojumus un ciešanas.

Civilprocesa likuma 96.panta pirmajā daļā ir noteikts, ja tiesa atzīts kādu faktu par vispārzināmu, tas nav jāpierāda. Attiecīgi ņemot vērā krimināprocesa plašo rezonansi, kurā bija apsūdzēts prasītājs, Civillietu tiesas kolēģijas ieskatā par vispārzināmu atzīstams fakts - par krimināprocesa norises, tostarp prasītāja personības atspoguļošanu masu medijos, līdz ar ko šo faktu prasītājam nav jāpierāda, iesniedzot pierādījumus izskatāmajā lietā.

Prasītāja norāde, ka stājoties laulībā 2003.gada 1.aprīlī *(lietas 33.lapa)* bijis spiests mainīt savu uzvārdu no "/uzvārds/" uz "/uzvārds/", lai pasargātu sevi un radiniekus no nepatiesiem apmelojumiem Civillietu tiesas kolēģijas ieskatā vērtējama kā nepamatota, ņemot vērā apstākli, ka prasītājs uzvārdu mainījis atrodoties apcietinājumā, tādējādi jaunais uzvārds atspoguļots turpmākajā krimināllietas izskatīšanā.

No juridiskās metodes viedokļa taisnīga atlīdzinājuma noteikšanu sekmē tā dēvētā gadījumu salīdzināšanas un tipizēšanas metode, kas balstās uz vienlīdzības principu, proti, salīdzināmos gadījumos atlīdzinājumam jābūt līdzīgam, bet atšķirīgos – atšķirīgam. Šajā ziņā tiesu prakse veido plašu uzziņas un salīdzināšanas materiālu. Ar katru tiesas izšķirto dzīves gadījumu pieaug salīdzināšanas iespējas un līdz ar to – arī tiesiskā stabilitāte. Protams, tiesu praksi nevar uzskatīt par vienīgo kritēriju atlīdzības noteikšanai nemantiska kaitējuma nodarīšanas gadījumā, taču neapšaubāmi tā izmantojama kā viens no palīgavotiem atbilstīga atlīdzinājuma noteikšanai. Tāpēc, kad lieta ir jaizspriež pēc tiesas ieskata, tiesai atbilstoši Civilprocesa likuma 5.panta sestās daļas noteikumiem ir nepieciešams analizēt citās līdzīgās lietās norādītos apsvērumus par atlīdzinājuma apmēru *(sk. Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. Rakstu krājums/ profesora E.Meļķiša zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003, 195.-197.lpp.)*.

Civillietu tiesas kolēģija analizējot spēkā stājušos spriedumus citās līdzīgās lietās saistībā ar nepamatotu apsūdzību celšanu noteiktās atlīdzības konstatē sekojošo.

Ar Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014.gada 23.oktobra spriedumu no valsts prasītāja labā piedzīta morālā kaitējuma atlīdzība EUR 7 000 apmērā, civillietā Nr.C04378012, kurā konstatēts, ka prasītājs nepamatoti ticis apsūdzēts četru gadu garumā, no kuriem divus atradies apcietinājumā, cita starpā norādīts, ka par minēto tiesvedību bija izplatītas ziņas prasītāja dzīves vietas reģionā, masu medijos.

Ar Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014.gada 27.februāra spriedumu no valsts prasītājas labā piedzīta morālā kaitējuma atlīdzība EUR 10 000 apmērā, civillietā Nr.C0440511, kurā konstatēts, ka prasītāja nepamatoti tikusi apsūdzēta sešu gadu garumā, ievietota īslaicīgās aizturēšanas izolatorā, par minēto kriminālprocesu sekojušas vairākkārtējas publikācijas presē un televīzijā, cita starpā norādīts, ka minētais kriminālprocess atstājis negatīvas sekas uz personas veselību.

Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2011.gada 4.aprīļa spriedumu no valsts prasītāja labā piedzīta morālā kaitējuma atlīdzība LVL 10 000 apmērā, civillietā Nr.C27115108, kurā konstatēts, ka prasītājs nepamatoti ticis apsūdzēts divpadsmit gadu garumā, no kuriem piecus mēnešus atradies apcietinājumā.

Ar Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2011.gada 4.oktobra spriedumu no valsts prasītāja labā piedzīta morālā kaitējuma atlīdzība LVL 4 000 apmērā, civillietā Nr.C04318808, kurā konstatēts, ka prasītājs nepamatoti ticis apsūdzēts divpadsmit gadu garumā, četrus mēnešus turēts apcietinājumā, gan pirmās, gan apelācijas instances tiesa atzinusi viņu par nevainīgu izvirzītajās apsūdzībās.

Ar Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2012.gada 2.maija spriedumu no valsts prasītāja labā piedzīta morālā kaitējuma atlīdzība LVL 3 900 apmērā, civillietā Nr.C04290210, kurā konstatēts, ka prasītājs nepamatoti ticis apsūdzēts vairāk kā sešu gadu garumā, no kuriem trīs gadus un trīs mēnešus prasītājs atradies apcietinājumā.

Ņemot vērā iepriekš minēto, nepamatotā kriminālprocesa un iztiesāšanas ilgumu un faktu, ka prasītājs gandrīz trīs gadus atradās apcietinājumā, pie kam bija apsūdzēts sevišķi smaga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā un ar pirmās instances tiesas spriedumu atzīts par vainīgu, Civillietu tiesas kolēģija atzīst, ka prasītājam nodarītas smags morālais kaitējums, līdz ar to EUR 7 000 ir saprātīga un taisnīga atlīdzība konkrētajā lietā, kas pildīs samierināšanas funkciju un nodrošinās personai gandarījumu par nepamatotu tiesību aizskārumu, proti, pildīs kā atlīdzības, tā prevencijas funkciju, lai līdzīgi gadījumi nenotiktu nākotnē.

Daļēji apmierinot prasību par morālā kaitējuma atlīdzību, tiek apliecināta valsts atbildība un ievērots sociālais taisnīgums, jo sabiedrības interesēs ir tiesiskā paļāvība, tai skaitā uz taisnīgu atlīdzību nepamatotas apsūdzības celšanas un nepamatota notiesājoš a sprieduma pieņemšanas gadījumā, un tādējādi tiek ievērotas Satversmes 92.pantā nostiprinātās tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā.

Pārējā daļā, t.i., par morālā kaitējuma kompensācijas piedziņu EUR 64 143,59 apmērā prasība noraidāma.

Prasītājs ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas tiesnese s 2011.gada 7.aprīļa lēmumu un 2012.gada 29.februāra lēmumu atbrīvots no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos – par prasību un apelācijas sūdzību.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 43.panta pirmās daļas 5.punktā noteikto, valsts iestādes no valsts nodevas samaksas ir atbrīvotas arī tad, ja tās likumā noteiktos gadījumos piedalās lietu izskatīšanā tiesā, aizstāvot citu personu ar likumu aizsargātās intereses. Prasība konkrētajā lietā celta pret Tieslietu ministriju, kas tiesā pārstāvējusi Latvijas valsti, līdz ar to atbildētāja ir atbrīvota no valsts nodevas un tiesāšanās izdevumu samaksas.

Ņemot vērā iepriekš minēto tiesas izdevumus uzņemas valsts.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 204.[1]pantu sprieduma labprātīgas izpildes termiņš nosakāms 10 dienas no sprieduma spēkā stāšanās dienas.

Rezolutīvā daļa.

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 430., 432., 433., 434.pantu, Civillietu tiesas kolēģija

nosprieda

/pers. B/ prasību par morālā kaitējuma kompensācijas piedziņu pret Latvijas Republiku Tieslietu ministrijas personā - apmierināt daļēji.

Piedzīt no Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas personā, reģistrācijas Nr. 90000070045, par labu /pers. B/, personas kods /personas kods/, atlīdzību par morālo kaitējumu EUR 7 000 apmērā.

Pārējā daļā prasību par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu noraidīt.

Noteikt termiņu sprieduma labprātīgai izpildei 10 (desmit) dienas no sprieduma spēkā stāšanās dienas.

Spriedumu var pārsūdzēt 30 (trīsdesmit) dienu laikā no pilna sprieduma sastādīšanas dienas Augstākās tiesas Civillietu departamentā, iesniedzot kasācijas sūdzību Rīgas apgabaltiesā.

Pilna sprieduma sastādīšanas diena - 2016.gada 30.maijs.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja tiesnese I.Ošiņa

Tiesneši O.Blūmfelde

V.Vazdiķis